Fotografie: Twan Wiermans

In het voedselbos is het straks alleen maar oogsten

Mark Venner wil niet boeren zoals zijn vader het deed. Hij stort zich op een nieuwe loot aan de stam van de land- en tuinbouw, het voedselbos.

Door Leo Tholhuijsen

Mark Venner heeft bij nader inzien besloten het ouderlijk boerenbedrijf toch maar over te nemen. Maar dan gooit hij ook meteen het roer compleet om. Het melkvee van pa wordt uitgefaseerd en daarvoor in de plaats stort junior zich op het nog redelijk nieuwe concept in de Nederlandse land-en tuinbouw, het voedselbos.

De eerste 5 hectare zijn begin 2020 aangeplant, meer hectares volgen. En dan is het een kwestie van wachten en niks doen tot het voelselbos in productie komt. Werkzaamheden als grondbewerking, zaaien, schoffelen, wieden, bemesten, bespuiten, beregenen hoeven in de voedselbosbouw allemaal niet. Geen externe input. Pas als het voedselbos na 5 à 10 jaar in productie komt, is het weer werken geblazen. Voor de oogst van een veelheid aan producten staat zo'n 600 uur per hectare. Daarbovenop komen dan nog de uren voor de vermarkting

FOTO'S TWAN WIERMANS

Hondsroos wordt druk bezocht door insecten en levert straks rozenbottels.

van de producten uit de oogst.

Voedselbos gaat over productie van voedsel en het gaat over planten. Maar daarmee houdt de overeenkomst met tot in de verste haarvaten technologisch geperfectioneerde systemen van gangbare landbouw, tuinbouw en fruitteelt ook echt op. Voedselbosbouwers breken met zowat alles wat we vanuit de gangbare landbouw gewend zijn. Het kost daarom nogal wat verbeeldingskracht om het concept enigszins te doorgronden.

Verschillende vegetatielagen

Een voedselbos is om voor een Green Deal-startsubsidie in aanmerking te komen, minimaal een halve hectare groot en bestaat uit alleen meerjarige planten in tenminste vier vegetatielagen. In de praktijk zijn het er meestal meer: bomen met hoge kronen, met lage kronen, struiken, kruiden, bol- en knolgewassen, bodembedekkers en klimplanten.

Landbouwhuisdieren, zoals kippen of varkens horen in een voedselbos niet thuis. Met een zorgvuldig uitgekiend beplantingsplan van tientallen soorten, ziet het voedselbos er uiteindelijk uit zoals een bosrand eruit ziet: begroeiïng van hoog naar laag met ook planten die in de schaduw goed gedijen.

Mark Venner koerst op uiteindelijk 10 tot 15 hectare voedselbos op de totaal 25

Voedselbos van Mark Venner in het prilste stadium. Eenmaal in volle productie krijgt het voedselbos de aanblik van een bosrand met verschillende vegetatielagen.

hectare die het bedrijf groot is. De start van het voedselbos betekent dat vader en zoon voor de 50 melkkkoeien twee jaar lang extra ruwvoer aan willen kopen. Vader Peter wordt 65 in 2022, om vof-technische redenen houden ze tot dan het vee aan.

Niet gangbaar

Mark, opgeleid aan de Hogeschool Van Hall Larenstein en nu werkzaam bij de Limburgse natuurorganisatie Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (IKL), was tot voor kort niet van plan boer te worden. Afgezien van het feit dat het bedrijf met 50 melkkoeien te klein is om in de toekomst levensvatbaar te zijn, voelde hij er ook niks voor in een gangbaar systeem met kunstmest en chemie te stappen. De enorme percelen mais en gras staan hem tegen. "Ik vind dat verschrikkelijk. In Zuid-Limburg heb je nog veel landschapselementen zoals hagen, houtwallen, struwelen. Hier is dat amper. Wat zie je als je door Nederland rijdt? Gras en mais. Monocultuur. We kunnen veel te ver voor ons uitkijken. Waar moeten kleine dieren beschutting vinden? Waar moeten insecten van eten? Er leeft toch niets op dat land. Niet de schuld van de boeren misschien. Die zitten er ook in vast, maar het systeem is krom."

Combineren

Drie jaar geleden ontdekte hij het voedselbos. "Opeens dacht ik, wat als ik mijn liefde en kennis voor de natuur combineer met ▶

Familiebedrijf Venner in Baexem (L.)

Mark en zijn vader Peter Venner. Het bedrijf is ondergebracht in een vof waarin ook Marks moeder en zijn broers en zussen deelnemen.

Bedrijfsgegevens

25
hectare melkvee nu

15
hectare voedselbos in toekomst

10
hectare resterend, wordt vleesvee

Melkveehouder Peter Venner houdt zijn 50 melkkoeien nog tot hij over twee jaar 65 is. Vijftien jaar geleden besloot hij niet meer uit te breiden.

Januari 2020 is het eerste stuk voedselbos van 5 hectare aangeplant.

mijn agrarische achtergrond? Ik kan boos blijven op hoe we het nu doen, maar ik heb ook ruimte om te experimenteren. Via een crowdfundingactie van Grootouders voor het Klimaat kwam heb ik € 30.000 gekregen voor het eerste plantmateriaal. Verder wordt de begeleiding en het advies door de Stichting Voedselbosbouw Nederland en IKL bij de opstart vergoed."

Wat verder een rol speelt is dat er geen zware leningen zijn, waarover rente moet worden betaald en die moeten worden afgelost. Het melkveebedrijf staat qua ontwikkeling stil, nadat Peter 15 jaar geleden besloot niet meer uit te breiden. Inkomsten uit de stevige neventak jeugdzorg maken bovendien dat voor pa's oudedagsvoorziening het bedrijf niet te gelde gemaakt hoeft te worden.

Evenzogoed moet met het voedselbos wel geld verdiend worden. Onmiddellijk gaat dat niet lukken, het bos moet eerst in productie komen. Na planten van 75 soorten bomen, struiken en kruiden op de eerste 5 hectare is het een kwestie van vijf jaar wachten, totdat het bos in productie komt. In het begin is het alleen nodig om opslag van wilde bramen in toom te houden. Eventueel jonge boompjes moeten eenmalig beschermd worden tegen vraat van reeën.

"Je gaat in een voedselbos pas werken als het in productie komt. Na vijf jaar produceert het bos meer dan de vogels en andere dieren opeten en kan er geoogst worden. Op den duur gaat in een ontwikkeld bos een derde van de productie naar vogels en insecten. Na tien jaar is het bos al flink in productie, na twintig jaar vol in productie. "Voor wat wordt opgegeten krijg je ecologisch evenwicht in het bos terug", vertelt Venner. "Bovendien hebben vogels de neiging vooral bovenin de vruchten te pakken, waar je zelf niet bij kunt."

€10.000 tot €20.000 per hectare

Grote vraag, ook voor Mark Venner is hoe het voedselbos financieel voor hem gaat uitpakken. Concrete voorbeelden, waaraan hij zich kan spiegelen, zijn er nauwelijks. Op basis van de eerste ervaringen zijn er wel inschattingen van wat een voedselbos kan opleveren.

Voor de eerste vijf jaar geldt dat er tegenover de eenmalige investering van zo'n € 10.000 per hectare geen inkomsten staan. "De tweede vijf jaar ga ik uit van nul tot € 10.000 per hectare. Daarna, als het bos vol in productie is, moet volgens de theoretische benadering € 10.000 tot € 20.000 per hectare mogelijk zijn."

Een voorbeeld van hoe de afzet kan zijn is dat van het twee hectare grote voedselbos van Wouter van Eck, voedselbosbouwer van het eerste uur in Nederland. Van Eck heeft ruwweg drie afzetkanalen:

- Restaurant de Nieuwe winkel in Nijmegen, waarvan de chef tegen een vaste vergoeding wekelijks zelf komt oogsten voor zijn keuken.
- Biologische supermarkt Ekoplaza in Nijmegen
- Een speciaalbierbrouwerij die zelf ingrediënten komt oogsten.

In de becijferingen van wat een voedselbos kan opbrengen is uitgegaan van wat biologische producten opbrengen. Stel, walnoten kosten bij AH € 2,40, trek er de btw af, dan hou je € 2 over. Daarvan de helft is € 1, is de opbrengstprijs, waarmee we rekenen.

Nichemarkt

Mark Venner realiseert zich dat hij vooral bijzondere nicheproducten voor een erg specialistische nichemarkt produceert. Naast de 600 oogst-uren per hectare per jaar, rekent hij er mee dat hij ook tijd moet investeren in het vermarkten van producten.

Voor het goede begrip, het gaat, anders dan op gangbare landbouw- en tuinbouwbedrijven om een veelheid aan vruchten. Een greep: Szechuanbesjes, daslook, Japans hoefblad, blaadjes van de rimpelroos, bamboescheuren, bladeren van Chinese mahoniet, walnoten, tamme kastanje, appels, peren, pruimen, rabarber, daglelie, vruchtmeidoorns, hondsroos, olijfwilgen, sneeuwklokjesbomen, zuring, Siberische honingbes, mierikswortel, Sumak (een fruitig zuur besje), Gelderse roos, kwee-appel, kaki-fruit en ga zo maar door. Niet elke plant levert een verkoopbare oogst. De elzen bijvoorbeeld, die rondom het bos zijn geplant dienen als windsingel en binden stikstof.

> Na vijf jaar produceert het bos meer dan vogels en andere dieren opeten. Dan kan er worden geoogst

Venner koerst erop van zijn voedselbosbedrijf van 10 à 15 hectare uiteindelijk een volwaardig inkomen te halen. "Dan kan ik dus niet meer zelf alles oogsten. Maar als ik straks € 20.000 omzet van een hectare haal en ik besteed oogstarbeid uit, dan hou ik er nog genoeg aan over om van te kunnen leven. € 20.000 minus 600 uren à € 15/uur is € 11.000 per hectare." ■

'Zonder menselijk ingrijpen groeit alles het beste'

In een voedselbos wordt niet bemest, wel worden producten afgevoerd. Hoe kan dat zonder op den duur de bodem uit te putten? Het idee van voedselbosbouwers is dat van de noodzakelijke elementen voldoende in de bodem aanwezig is. In aanleg niet meteen in oplossing en beschikbaar voor de plant, maar bij een goed ontwikkeld bodemleven kunnen uiteindelijk voldoende van deze elementen vrij komen voor vele honderden jaren voedselbosbouw.

Stikstof wordt door stikstofbindende planten en bomen vastgelegd en via een complex schimmelnetwerk verdeeld.

Leidraad voor voedselbosboeren is een stelling van de 16e eeuwse humanist en filosoof Desiderius Erasmus : 'Zonder menselijk ingrijpen groeit alles het beste.'